

ÚLOHA KULTURY V ZAHRAŇIČNÍ POLITICE

ALEXANDR ORT

V poslední době se ve výzkumu mezinárodních vztahů a politické vědy věnuje zvýšená pozornost otázkám kultury. Není to proto, že by se tyto vědní obory „módně“ zaměřily tímto směrem, ale odráží to do velké míry skutečnost, že řada zemí věnuje zvýšenou pozornost úloze kultury při vytváření své zahraničně politické linie a při jejím prosazování.

Nepochybně to souvisí s celkovým vývojem mezinárodní situace, kde se proti vůli imperialistických zemí stále výrazněji prosazuje politika mírového soužití. Slábne-li vliv vojenských a mocenských faktorů ve světové politice, nepochybně se rozšiřuje prostor pro působení dalších faktorů, především kultury. Možnost odstranění válek z mezinárodních vztahů nabízí perspektivu mírového soužití a tu výměna kulturních hodnot přichází na přední místo.

Úloha kultury v zahraniční politice je neobyčejně významná, neboť prostředky kultury je možno velmi silně ovlivňovat veřejné mínění, které stále více promlouvá k současným problémům a působí na ně. Rozvojem kulturních styků se navzájem obohacují kultury jednotlivých národů, posilují se vzájemné sympatie, které často v krizových situacích mohou sehrát velmi pozitivní úlohu.

Všechny tyto skutečnosti svědčí pro to, aby i socialistické státy věnovaly zvýšenou pozornost otázkám kultury a její úlohy v zahraniční politice. Jestliže v praktické politice můžeme sledovat již řadu nemalých úspěchů v tomto směru, je vážným nedostatkem marxistické literatury o mezinárodních vztazích a zahraniční politice, že nevěnovala dosud téměř žádnou pozornost teoretickému rozpracování tohoto problému. Nesporně to souvisí s tím, že společenskovědný výzkum v socialistických zemích značně zaostal, zvláště v období kultu osobnosti. Snad není ještě nic ztraceno, neboť jde o otázku poměrně novou.

Marxistické rozborů zahraničně politických otázek se většinou omezovaly na rozbor Leninovy poučky o vztahu zahraniční politiky k vnitřní politice a o působení ekonomických činitelů na politiku. Velmi často docházelo až k značnému zjednodušení nebo přímo zploštění, které bylo jakýmsi „ekonomismem“. Známé pokusy vysvětlit složité politické kroky a opatření jen zájmy některých skupin monopolů jsou toho nejlepším důkazem.

Není sporu o tom, že ekonomické faktory hrají společně s mocenskými rozhodující roli v mezinárodních vztazích a zahraniční politice, ale to neznamená, že by zde nepůsobily i další činitelé. Někdy je jejich vliv dokonce mimořádně silný a významný. S rozmachem národně osvobozenického hnutí, vznikem nových států a jejich cílevědomým úsilím o překonání hospodářské a kulturní zaostalosti mimořádně vzrostl význam kulturních otázek v mezinárodních vztazích, což nejlépe dokazuje rostoucí činnost UNESCO, jehož poslání se zaměřuje právě do této oblasti.

Současně roste významně úloha a podíl kultury v zahraniční politice jednotlivých zemí. Dokonce i v politice vůči koloniím a závislým zemím sflil od konce druhé světové války trend kulturního pronikání, který ještě zesílil po jejich osamostatnění. Snad nejvýstižněji charakterizoval tuto politiku v roce 1949 jeden z ideologů francouzského kolonialismu H. Brunschwig. Doporučoval „zakládat instituty, posílat tam tony dobře vybraných knih, rozdělovat tam po tisících studijní stipendia s jedinou starostí, usnad-

nít všem domorodcům přístup k naší kultuře. Doba vojáků minula; doba bankéřů minula; nechme přijít hodinu profesorů“.¹⁾

Kulturní otázky hrají v zahraniční politice v zásadě dvojí úlohu. Na jedné straně jsou často počátečním pojítkem mezi vzájemně si vzdálenými jednacími stranami a na druhé straně se kulturní pouta a působení mohou stát mimořádně silným spojením mezi dvěma státy nebo jednomu pomáhají ovlivňovat stát druhý.

Příkladem, jak kulturní otázky mohou mimořádným způsobem ovlivnit mezinárodní postavení a zahraniční politiku dané země a neobyčejně zvýšit její mezinárodní prestiž, je úloha Francie v 19. století. I když zde změna společenského zřízení a s ním spojený i rozvoj hospodářský sehrály nepochybně svou úlohu, nemalý vliv na autoritu a prestiž Francie měla skutečnost, že se Paříž stala kulturním centrem tehdejšího světa. Přispělo k tomu pochopitelně i to, že francouzské hlavní město se stalo útočištěm revolucionářů z celé Evropy, kteří s sebou přinášeli i podněty k rozvoji kultury, a Paříž nebyla jen hlavním městem Francie, ale v oblasti kultury se stala i hlavním městem Evropy.

Obrovská autorita Francie se mimo jiné projevila i tím, že franština byla jazykem vzdělanců a také řečí diplomatickou. Význam franštiny souvisel s autoritou Francie, ale i na druhé straně znalost franštiny u jiných národů přispívala k rostoucí znalosti francouzské kultury.

Jestliže 19. století, poznamenané evropocentristem a rozmachem kultury vyneslo na první místo franštinu jako světový jazyk, rozmach hospodářský počátkem 20. století otevřel dveře angličtině, jazyku, jímž vedle Velké Británie a některých významných „bílých“ britských kolonií, hovoří i nesporně největší hospodářská velmoc světa USA.

A není zřejmě náhodou, že s úspěchy budování socialismu v SSSR a především s překvapujícími výsledky sovětského pronikání do kosmu roste mimořádně zájem o ruštinu, která se stále jasněji stává významným světovým jazykem. Světovost jazyka pomáhá šíření kultury dané země a dává kultuře tohoto národa jakýsi náskok v pronikání do světa. Naproti tomu příslušnost k národu, jehož jazyk je světovým, velmi často vede k neznalosti jiných kultur, neboť neznalost jejich jazyka je výsledkem uzavření se do sebe a odmítání studia cizích jazyků, jehož jsme svědky u většiny velmocí.

Jestliže malé národy věnují pozornost studiu cizích jazyků, neboť jsou k tomu nuceny, velmocí věnují zvýšenou pozornost rozšiřování vlivu svého jazyka do jiných zemí, neboť jsou si dobře vědomy, že znalost jejich jazyka pomáhá pronikání kultury a tím i všeobecného vlivu jejich země.

Znalost a „světovost“ jazyka jsou mimořádně významnými činiteli pro kulturní pronikání do jiných zemí a oblastí. Nikdy nemůže být situace stejně příznivá pro francouzskou kulturu jako pro kultury například skandinávských zemí nebo malých slovanských národů. Avšak na druhé straně jen „světovost“ jazyka nestačí. Španělština je nepochybně světovým jazykem, ale dnes už jen díky tomu, že tímto jazykem hovoří latinskoamerické země v důsledku bývalé španělské kolonizace. Španělsko samo dnes není v kulturní oblasti ani tak významným státem, jako je například značně menší Československo.

Velmocenské postavení v oblasti kultury tedy nezávisí pouze na „světovosti“ jazyka dané země, ale daleko více na její celkové vyspělosti, především v oblasti vědy a kultury. Konečně i porovnání postavení Francie a Velké Británie v oblasti kultury ukazuje jasně na působení mnohem více faktorů, než jen „světovosti“ jazyka.

Jestliže se v minulosti pod pojmem kultura chápala především krásná literatura, divadlo, hudba a výtvarné umění, v současné době si stále větší místo v této oblasti zajišťují film, rozhlas a nyní i televize. Touto „technickou revolucí“ v oblasti kultury se otázka „světovosti“ jazyka dostala opět do nového světla. Moderní technika dává docela nové možnosti pronikání do jiných zemí. Rychle se po světě šířící spojení televizní, umožňující dnes pomocí umělých družic země přenos z jednoho kontinentu

¹⁾ Henri Brun sch wig, *La colonisation française*, Paris 1949, str. 277.

na druhý, přinese nové možnosti i tomuto neobyčejně masovému prostředku šíření kultury.

Dokonce i cestování, které se v současnosti stalo nezbytností moderního člověka, nepochybně přispívá k šíření a dokonce k vzájemnému ovlivnění a prolínání kultury daleko více než tomu bylo v minulosti. Poznáním cizích zemí se prohlubuje i poznání jejich kultury a velmi často vede i k přejímání cizích zvyklostí.

Kulturu je třeba dnes chápat neobyčejně široce. Tak jako do hudby patří vedle klasické hudby i džez a hudební folklór, tak do kultury patří i móda, bydlení a vše, co denně souvisí se životem moderního člověka. A tu si musíme plně uvědomit, jak tyto otázky neoddělitelně souvisí se společenským zřízením společnosti.

Kulturní života souvisí s celkovou životní úrovní a dnes je ve světě málo těch, kdož pochybují, že socialismus zajišťuje skutečně lidské podmínky života. Tyto pozitivní rysy socialismu jsou již uznány většinou i ve vyspělých kapitalistických státech, ale největší pozornost jim věnují národy bývalých kolonií, neboť pro ně jsou socialistické země v mnohém příkladem. Výstižně o tom ve svých pamětech píše bývalý ministerský předseda Indické republiky Džavaharlal Nehru. Uvádí, že u Sovětského svazu ho přímo okouzlovaly „úspěchy ve výchově, kultuře, lékařství, v péči o tělesnou zdatnost občanů a v řešení národnostních otázek, byli jsme okouzleni úžasným a obdivuhodným úsilím vytvořit na troskách starého světa svět nový“.²⁾

V poslední době se však zdá, že soustředěný zájem socialistických zemí o řešení složitých otázek vnitřní ekonomiky odvádí pozornost v oblasti zahraničně politické propagace od ostatních otázek, především od cílevědomě propagace kulturních hodnot. V úsilí o přehánění kapitalismu jsou nesporně ekonomické otázky v popředí a je proto plně správné, že je jim věnována přednostní pozornost. Na druhé straně nelze podceňovat ani význam ostatních oblastí života společnosti a rozhodně neobstojí názor, že dobré se chváří samo.

Toto heslo je pravdivé jen zčásti. Není zřejmě sporu, že revoluční a zároveň hluboce lidské myšlenky Velké francouzské revoluce se propagují do jisté míry samy. Současně však nelze pominout skutečnost, že Francie byla první, která cílevědomě rozvíjela v tomto směru propagační činnost a že její politika se v této oblasti obratně řídila heslem Talleyrandovým: „Usilujte, aby Francie byla milována!“

Zvláště značnou podporu potřebovala Francie koncem 19. století, když jí v sousedním sjednoceném Německu vzrůstal nebezpečný konkurent a nepřítel. Je proto logické, že právě v té době, v roce 1883, byla založena *Alliance française*, organizace, jejímž hlavním úkolem je šířit znalost francouzské kultury a organizovat přátele Francie. Pod jejím vedením existují dnes téměř po celém světě různé ústavy a instituce, kde se pěstuje znalost francouzského jazyka a kultury.

A není jisté náhodou, že krátce nato vznikla s podobnými úkoly v Itálii společnost *Dante Alighierio* (1889) a že shodným posláním jsou pověřeny *Britské rady*, existující téměř ve všech zemích světa. Italským příkladem se později zřejmě inspirovali Němci při zakládání *Goetheových ústavů*.

Rozdílnost kulturní politiky jednotlivých zemí vyplývá na jedné straně z podmínek vnitřních toho kterého státu, a na druhé straně z podmínek vnějších, tj. z možností, které se jednotlivým státům naskýtají v jiných zemích. Vnitřní podmínky závisejí na rozmachu kulturního života dané země a také v neposlední řadě na lidovosti kultury, neboť je velmi těžko „vyvážet“ kulturu, jež je výlučně orientována na nepočtené a exkluzivní vládnoucí vrstvy.

Vnější podmínky závisí na jedné straně na mocenských pozicích „vývozce“, na druhé straně na popularitě „vyváženého zboží“, které buď je odmítáno, anebo přijímáno s otevřenou náručí. Mocenské pozice „vývozce“ byly velmi příznivé u koloniálních mocností, které na územích, jež ovládaly, vytvářely prakticky monopol pro vlastní

²⁾ D. Nehru, *Objevení Indie*, Praha 1957, s. 345.

národní kulturu. Nepřekvapuje proto, že v bývalých francouzských nebo anglických koloniích najdeme silné kulturní vlivy bývalé metropole.

Avšak i zde jsou značné rozdíly. Každá metropole ovlivňovala své kolonie jinak a proto i pozůstatky jejich působení a vlivu jsou značně odlišné, často již na první pohled.

Podíváme-li se na britskou politiku v koloniích, vidíme, že se opírala především o hospodářské svazky a byla značně pragmatická. Empiričnost, jež je typická pro britskou politiku vůbec, ukázala se určující i v imperiu. Neobyčejně rozsáhlá koloniální říše byla od počátku budována jako mocensko politický faktor a jako hospodářská jednotka. Proto také hlavní pozornost byla věnována otázkám vojenským, administrativně správním a hospodářským. Zde se vliv britského vzoru projevil velmi výrazně, a to nejen v organizaci, výzbroji a výchově armády a organizaci správy, ale i v takových detailech, jako jsou obleky a paruky soudců a jiných hodnostářů, jejichž objevení se u mladých afrických států a jejich představitelů působí téměř až groteskně.

Poměrně velmi malý vliv anglické kultury v zemích Britského společenství národů souvisí pravděpodobně s tím, že v samotné metropoli je velká část kultury do značné míry určena „pro vyšší vrstvy“. To, čemu se běžně říká „levné umění“, je například ve Velké Británii značně slabší a daleko méně významné než v jiných vyspělých zemích. Do jisté míry lze hovořit o tom, že je „izolováno“ od lidových vrstev. A to, pochopitelně, téměř znemožňuje, aby bylo jakýmkoli způsobem přenášeno do závislých zemí.

Srovnáme-li obrovské možnosti, jež se Velké Británii nabízejí tím, že angličtina je na světě nejrozšířenějším jazykem, je třeba vidět, že výsledky v této oblasti jsou dosti slabé. Dokonce v Kanadě se britské nadvládě ani po dvou stech letech nepodařilo vykořenit francouzský vliv v provincii Quebec a dnes tato francouzská menšina působí kanadské vládě značné potíže svými separatistickými tendencemi. Francouzská kultura si zde udržela mimořádně silné pozice a zdá se, že tato skutečnost hraje stále velkou úlohu, uvědomíme-li si přátelské vztahy separatistických organizací k Francii.

Slabost britského kulturního vlivu v bývalých koloniích Britského impéria vynikne zvláště ve srovnání se značným vlivem francouzské kultury, jež se udržel v bývalých částech francouzské koloniální říše. Po celou dobu francouzského koloniálního panství hrála kulturní pouta téměř větší roli než spojení hospodářské. Na rozdíl od britského impéria, nepodařilo se nikdy francouzské vládě vytvořit pevné hospodářské svazky s koloniemi a její vliv vedle mocenských prostředků měl zajišťovat vliv kulturní.

Snad to souviselo i s tím, že na rozdíl od britské, empirické a pragmatické linie koloniální politiky se francouzská místa snažila vypracovat ucelenou koncepci pronikání do kolonií, běžně nazývanou politikou asimilace. Tato politika se na národy koloniálních území dívala jako na budoucí Francouze, jakmile dosáhnou potřebného minima vzdělání. Proto také francouzská koloniální doktrína odmítala jakoukoli myšlenku samosprávy, a to i tehdy, když jí v rámci Charty OSN musela zásadně přijmout.

Politika asimilace byla nemožná bez kulturního pronikání do kolonií, které mělo vést k pofrancouzštění domácího obyvatelstva. Současná situace, kdy francouzská koloniální říše se pod náporom národně osvobozenického hnutí prakticky rozpadla a kdy se přesto v těchto zemích udržel velmi silný profrancouzský vliv, vcelku potvrzuje úspěšnost této politiky, alespoň v oblasti kulturní, když už se nepodařilo tyto země udržet v rámci jednotné říše.

Francouzské školy, především střední, a výchova nejlepších žáků na francouzských univerzitách a navíc budování několika universit přímo na místě mělo za následek to, že většina dnešní inteligence frankofonních zemí Afriky se vcelku otevřeně hlásí k francouzskému kulturnímu dědictví. Většinou dovedou dobře odlišit, co je projevem kolonialismu a v čem je francouzská kultura přínosem světovému pokroku. Mnozí se otevřeně hlásí k pokrokovým tradicím francouzských demokratů a revolucionářů a jejich myšlenky považují přímo za vlastní kulturní dědictví stejně jako dědictví vlastního kmene nebo národa.

Značný úspěch, jehož dosáhla francouzská kulturní politika v bývalých koloniích, nesporně souvisí s tím, že francouzská kultura vždy měla poměrně lidový charakter, že většina jejích představitelů patřila k pokrokové levici, která se neizolovala od lidu, ale naopak svou tvorbu orientovala na nejširší vrstvy obyvatelstva. Tento „lidový“ charakter francouzského kulturního přínosu usnadňoval jeho přejímání v poměrně širokých vrstvách obyvatel koloniálních územích.

Všechny tyto rysy francouzské kultury sehrály nepochybně svou úlohu i pokud jde o pronikání této kultury do jiných zemí. Například silný, tradiční francouzský kulturní vliv v zemích střední a východní Evropy nepochybně souvisí s jejím lidovým a často přímo revolučním charakterem. Myšlenky Velké francouzské revoluce přijímaly národy této části Evropy za své a s nimi silily sympatie k Francii vůbec. Francouzská vládní místa si velmi dobře tuto skutečnost uvědomovala, a tak i v dobách, kdy se francouzské vlády již s touto politikou uvnitř Francie rozcházely, neváhaly ji propagovat do zahraničí.

Těmto myšlenkám věnuje i dnešní francouzská politika vůči rozvojovým zemím mimořádnou pozornost. Ačkoli režim osobní moci, vytvořený ústavou V. republiky, nelze nazvat demokratickým a nemá téměř nic společného s myšlenkami Velké francouzské revoluce, neváhá gaullistická vláda myšlenky této revoluce rozšiřovat a propagovat do zahraničí. Dodnes patří francouzská gymnasia a lycea k odborně nejlepším školám v rozvojových zemích, jak vyplývá z přehledů UNESCO. Proto také generál de Gaulle věnuje otázkám francouzských ústavů mimořádnou pozornost a snaží se prosadit jejich budování do kulturních smluv, které při nejrůznějších svých cestách rozšiřuje nebo uzavírá. Nejvýrazněji to ukázala jeho cesta do Latinská Ameriky na podzim 1964.

Navíc nelze přehlédnout, že kulturní pronikání, které Francouzi nazývají „vyzařování“, je v podstatě nevtravé, přináší nepochybně prospěch, nevyvolává přílišný odpor a působí spíše skrytě a nenápadně. A přitom jeho působení, jak ukazují zkušenosti frankofonních zemí Afriky, se projevuje stejně dlouhodobě jako vliv hospodářských pout a spojení.

Zcela zvláštní podmínky pro kulturní pronikání do cizích zemí mělo Německo. Svě kolonie poměrně brzy ztratilo a proto se v kulturním působení soustředilo hlavně na Evropu. Usnadňovala to skutečnost, že v mnoha evropských zemích byly poměrně silné německé menšiny, takže se tím mnoho rozšiřovala báze pro německý jazyk.

Hlavní svou pozornost zaměřil německý imperialismus a nacionalismus právě na menšiny, které se snažil plně ovlivnit. Ne náhodou se právě v němčině zrodil pojem „národovectví“ (Volkstum). Velmi často bylo potom nejrůznějších německých kulturních zařízení v sousedních zemích zneužíváno k nejrůznější činnosti proti státní moci daných zemí. Právě německé menšiny se za vydatné nacionalistické morální i materiální pomoci z Německa staly nositelkami irredentistických hnutí. Proto se šíření německého jazyka, o něž intenzivně usilovaly především Goetheovy ústavy, většinou spojovalo s posilováním reakčních živlů v dané zemi a naráželo často na překážky ze strany tamních vládních míst.

Vyvvrhlením tohoto pochybného kulturního působení německých institucí byly akce, k nimž se většina kulturních zařízení německých menšin propůjčila v době vlády nacismu v Německu a v přípravě hitlerovské agrese a II. světové války. Nacistické barbarství vytvořilo v podvědomí většiny národů světa přesvědčení o nekulturnosti německého národa a po válce bylo jakékoli německé kulturní pronikání prakticky nemožné.

Vláda NSR se velmi brzy opět začala pokoušet prosazovat německou kulturu v zahraničí, i když s obtížemi. Ačkoli se německá kultura může opírat vzhledem k jazyku i o významné osobnosti Rakouska, Švýcarska a dokonce i některých menšin, k nimž v neposlední míře patří i dnes velmi moderní Franz Kafka, zůstalo její působení dosti omezené.

Nepochybně na to působí i rozdělení země, neboť především v její západní části

se silně pocítuje nedostatek kulturního centra, kterým v minulosti bezesporu byl Berlín. Je mnoho kulturních činitelů v NSR, kteří na tuto skutečnost upozorňují a dosud považují Berlín, a to hlavně jeho demokratickou část, za skutečné kulturní centrum celého Německa. Zde se tedy opět vnitřní problémy velmi úzce prolétají a ovlivňují jakékoli působení v oblasti kultury do zahraničí.

Zcela zvláštní podmínky a problémy se objevují při zkoumání zahraniční politiky USA. Poměrně mladá země, bez „slavné minulosti“ opírá svou mezinárodní autoritu především o svou hospodářskou moc, vybudovanou s pomocí nejmodernější techniky. Propagace USA vždy zdůrazňuje, že je to země, mající vše „nej-“: nejrychlejší auta, největší letadla, nejvyšší dům ap. Tento kult USA jako „nej“-dokonalejší země, dosáhl nesporně jistého úspěchu. V mnoha zemích se o USA hovoří jako o vzoru pro ostatní země.

S hospodářskou mocí se nerozlučně pojí i velké možnosti finanční. USA si mohou dovolit nejen zaplatit jakoukoli reklamu, ale i zajistit si pro své hospodářství nejlepší odborníky, jednoduše tím, že je lépe zaplatí, tj. koupí. Tyto peníze se jim, pochopitelně, velmi rychle vrací, neboť investice do vědy, jsou-li dobře vloženy, přináší nejvyšší zisk.

To, co USA v jejich propagaci v zahraničí nejvíce chybí, je kulturní stránka věci. I z amerických universit, které jsou vybudovány v mnoha zemích, z nejrůznějších velmi výhodných stipendií, různých fondů a nadací, odevšad přímo číší chlad peněz a vypočítavosti. Dokonce i to, co je nesporným přínosem amerického obyvatelstva do světové kultury, jako je džez, je obrovsky zkomercionalizováno. O westernech a popularitě „divokého západu“ platí nepochybně totéž.

V posledních letech si vládní kruhy USA počaly tuto situaci uvědomovat a právě president Kennedy patřil k těm, kteří hledali nové, kulturnější formy amerického pronikání a působení do jiných zemí. Do té doby se americká politika v podstatě jen bránila ofenzivě ostatních, zvláště socialistických zemí. Došlo k vytvoření „mírových sborů“, které dosáhly v rozvojových zemích jistých úspěchů, avšak celková neoblíbenost Američanů jak v těchto zemích, tak i v evropských zemích zdaleka nebyla odstraněna a možno říci, že spíše ještě sílí.

Řekli jsme již, že pro socialistické země se v oblasti kulturního působení otvírají mimořádné možnosti. Není téměř pochyb o tom, že kdyby v Sovětském svazu nebylo došlo k období kultu osobnosti, byla by dnes Moskva daleko více centrem světového pokroku. Nástup po Velké říjnové socialistické revoluci byl přímo strhující. Přes soustředěné úsilí imperialistických mocností nepodařilo se mladý sovětský stát izolovat a právě kulturní vztahy se staly nezlomným pojítkem revolučního Ruska s okolním světem.

Kultura sehrála obrovskou úlohu v boji za upevnění mezinárodního postavení Sovětského Ruska a za jeho vymanění z izolace, do níž je chtěl okolní svět uzavřít. Velká zásluha v tomto boji připadá hnutí přátel SSSR, které se šířilo rychle po celém světě. Z iniciativy pokrokových lidí vznikaly v jednotlivých zemích Společnosti přátel SSSR, které šířily znalosti o sovětské skutečnosti a pomáhaly pronikání sovětské kultury do světa.

I v období kultu sehrála kulturní fronta velmi pozitivní úlohu v boji za mír a zvýšení autority a prestiže SSSR ve světové politice. Za druhé světové války bylo například velmi správně využito tradičních pout mezi slovanskými národy, jež se všechny ocitly společně v boji proti fašistickým agresorům. Slovanský výbor sehrál významnou úlohu v této etapě boje.

Kultura měla vždy v sovětské zahraniční politice významné místo a v posledních letech její váha opět rychle roste. Nejde tu jen o lidové umění a skvělé plody kultury národů SSSR v minulosti, na něž dnešní kulturní propagace SSSR může navázat v oblasti hudby, baletu, literatury, divadla ap., ale i o vrcholná díla tvůrčí i reprodukční, která jsou uznávána na celém světě.

Není nijak náhodou, že k nové sovětské ofenzivě v oblasti kultury došlo v padesá-

tých letech. Soustředěné úsilí sovětské diplomacie o prosazení politiky mírového soužití místo studené války, kterou vnucovala světu americká zahraniční politika, nemohlo nechat nepovšimnutu tuto nesmírně významnou oblast. Všechny cesty sovětských států byly doprovázeny dohodami o kulturních stycích, především s novými státy Asie a Afriky.

Sovětská kulturní ofenzíva dovedla velmi obratně vybírat to, co z nesmírně bohaté a rozmanité sovětské kultury může v té které zemi mít největší úspěch. Od velkých hudebních těles až k vynikajícím sólistům, od baletu až po operní představení Velkého divadla, ale pro některé země se ukázal nejvhodnější sovětský cirkus, jehož úroveň patří k vrcholům artistického umění, a někde opět rozvoj sportovních styků vedl k posílení přátelských vztahů mezi národy obou zemí.

Promyšlená a dobře prováděná kulturní propagace SSSR má obrovský význam pro boj pokrokových sil proti antikomunismu. Tak jako k antikomunismu se pojí nejreakčnější síly světa, tak navazuje právě prostřednictvím kultury nová sovětská skutečnost pevná pouta se všemi pokrokovými silami na světě. Masové šíření vrcholů světové kultury v SSSR udivuje, jakmile se objeví v přehledech UNESCO. Masovost překladů a jejich obrovské náklady jsou nepochybným rekordem. A vybudování Lumumbovy university v Moskvě, kde se mohou školit za velmi výhodných podmínek studenti z celého světa, je opět výrazným krokem k tomu, aby se z Moskvy stalo kulturní centrum světa. Obrovské úspěchy SSSR v dobývání kosmu vytvářejí proto nejvhodnější podmínky.

Kolik zemí, tolik odlišných podmínek a forem kulturní práce doma i v zahraničí. Každá zkušenost nutí k zamyšlení a řada z nich přímo vybízí k následování. A neodbytně se klade otázka, jaké jsou podmínky pro československé kulturní pronikání a působení do zahraničí? Dovedeme plně využít všech obrovských možností, které z naší malé země dělají přímo kulturní velmoc?

Podíváme-li se jen na bilanci několika posledních let, vidíme, že není prakticky odvětví kultury, kde by Československo nedosáhlo velkých mezinárodních úspěchů. Stačí si jen připomenout obrovskou mezinárodní autoritu a prestiž Karlovy university a Československé akademie věd ve vědeckém světě. Neustále vzrůstající počet mezinárodních konferencí, jež se scházejí u nás jsou toho nejlepším důkazem. Téměř už jako samozřejmost přijímáme úspěchy naší filharmonie a jiných těles na zájezdech a účast vynikajících zahraničních umělců na Pražském jaru. Z oblasti divadla stačí připomenout úspěchy Národního divadla v Edinburgu, světově uznávané Krejčovy inscenace, Černé divadlo, Fialku a nakonec i Laternu magiku.

Nemalý význam mají nejrůznější výstavy, od Velké Moravy, jež slavila úspěchy v Rakousku a Řecku, až po výstavu malířů „Paris — Prague“ na jaře letošního roku v Paříži. Již od EXPO 58 si československé výstavnictví udržuje vysokou pověst ve světě. Stačí uvést jen poslední pocty udělené československému filmu, televizi a rozhlasu, abychom si uvědomili, že i tato nejmladší odvětví úspěšně navazují na vzory z jiných oblastí.

Seznam všech zahraničních úspěchů československé kultury by si vyžádal mnoha stránek. Snad jen těchto několik dokazuje, že československá kultura má možnosti upevnit v zahraničí dobré jméno naší republiky a že je nezbytně třeba, aby se jí dostalo všestranné pomoci jako významnému nástroji naší zahraniční politiky.

Československo jako malá země nemůže hrát významnou úlohu v mezinárodních vztazích ani jako mocenský činitel, ani v oblasti hospodářské, i když jde o průmyslově vyspělou zemi. Jiná však je situace v oblasti kultury. Zde je možno říci, a úspěchy to dokazují, že Československo patří ke kulturním velmocem světa. A to ještě je československá kultura handicapována skutečností, že čeština a slovenština nejsou světové jazyky, že jen velmi málo lidí na světě je zná, což pochopitelně velmi ztěžuje kulturní působení v jiných zemích.

I tak se ČSSR velmi aktivně podílí právě v této oblasti na boji za uvolnění napětí, za přátelství mezi národy a tím za upevnění světového míru.

Ne všechny země však svou kulturní politikou sledují tento pozitivní cíl. Mírové soužití se prosazuje proti vůli imperialistických mocností a ty se proto často snaží využít oblast kultury, kde dochází k rozsáhlému rozvoji styků, k působení i v oblasti ideologické, jež je s kulturou velmi úzce spjata. Modernější metody politiky imperialistických států vůči socialistickým a rozvojovým se zaměřují na ovlivňování v oblasti hospodářské rozvíjením obchodních styků. V oblasti kulturní usilují některé kapitalistické mocnosti o tzv. ideologické působení, kryté hesly „budování mostů“ mezi Západem a Východem ap.

I když jde v podstatě o ideologickou diverzi, nelze na ni odpovědět přerušením styků nebo uzavřením se do sebe. Naopak. Oblast kultury a ideologie je místem, kde je možno s úspěchem se střetnout s buržoazní ideologií, neboť převaha je nepochybně na straně socialistických zemí a marxistické ideologie. To ovšem vyžaduje věnovat oblasti kultury zvýšenou pozornost jak organizačně, tak i teoreticky.